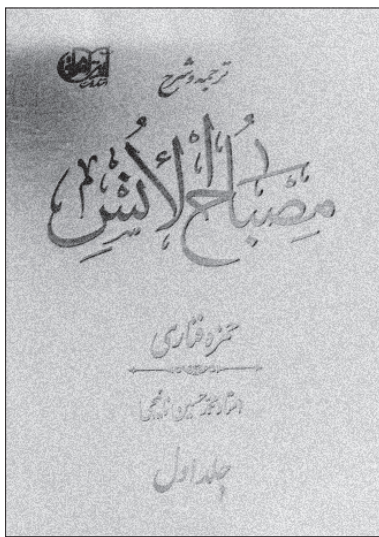

ترجمه و شرح مصباح الانس

معرفی اجمالی

◀ ترجمه و شرح مصباح الانس؛ نائجی، محمدحسین؛ چاپ اول. قم: انتشارات آیت اشراق، ۱۳۸۸.

گرایید و از کلمات عربی به‌وفور استفاده کند تا در تفاوت عربیت با ترجمه فارسی به مانند است و نیست بسنده شود و نه آنکه به افراط رود و دست به معادل‌یابی برای اصطلاحات فنی بزند. دامی

که افتادگان در آن کم نیستند. از این‌رو ترجمه‌ای مورد پسند ذوق محققین رقم خورده است.

شرح فارسی

شارح ارجمند به همان رویه ابن فناری به شرح مصباح الانس پرداخته‌اند.

ایشان مطابق تفاسیری که در کتاب‌های دیگر قونوی در موضوعات مطروحه در این کتاب آمده و نیز با بهره‌گیری از شارحان فصوص و شاگردان قونوی به شرح و بسط مصباح پرداخته است و پرده از مشکلات آن کتاب برانداخته است.

از امتیازات شرح می‌توان موارد ذیل نام برد:

۱. حل و فصل آیات و روایات معرفتی

شارح ارجمند به تبع استادش علامه حسن‌زاده آملی (مدظله) به شرح و بسط آیات و روایات موجود که در باب معارف روی آورده است.

ایشان در شرح از ۴۹۳ آیه قرآن و ۲۷۷ روایت - با حذف مکررات - استفاده نموده‌اند و کسانی که یک دوره همنشین این شرح باشند، در نهایت در می‌یابند که عمده آیات و روایات این باب از معارف برای آنها حل و فصل شده است.

۲. اولین شرح مصباح الانس

در فضیلت این شرح همان بس که پس از گذشت ۵۹۴ سال از وفات ابن

ترجمه و شرح مصباح الانس اثر استاد محمد حسین نائجی (۱۳۳۸ش) که به زبان فارسی رقم خورده است، نخستین شرحی است که بر آن کتاب نوشته می‌شود. آن کتاب به دلیل فخامت شأن و سنگینی مطلب از افق فهم دانش‌پژوهان به دور بود و آنان دامن خویش را از فهم آن کنار می‌کشیدند. از این‌رو شارح ارجمند همّت بر آن نهاده تا با برهم‌زدن کلمات اساطین اهل عرفان، دروازه معرفت بدان کتاب را بگشاید و استیحاخ را از دل طالبان فرو ریزد. این شرح در سال ۱۴۲۸ق برابر ۱۳۸۶ش، پس از ده سال زحمت شارح به سرانجام رسیده است.

ساختار کتاب

ساختار مطالب کتاب همان ترتیب مصباح الانس و چنین است:

فاتحه و تمهید جملی که در آن یک سابقه و دو فصل و خاتمه است. یک باب در ترتیب وجود که فصولی دارد و نیز خاتمه‌ای را جایز است.

فاتحه در مقدمات شروع. تمهید کلی در ذکر ارتباط عالم با حق و حق با عالم است و سابقه در امهات اصول این امکان است. فصل اول در تصحیح ارتباط بین ذات و صفات و فصل دوم در صحت نسبت بین حق به اعتبار اقسام اسماء و صفات و بین آفرینش اعیان ممکنات است.

خاتمه در بیان متعلقات طلب ما به طور اجمال است و باب در تعیین کلیات جهات ارتباط حق و مکونات و غیر مکونات می‌باشد. خاتمه کتاب که جامع مقاصد باب است، در بیان خواص انسان کامل است. (ج ۱، ص ۴)

به طور کلی می‌توان گفت که مصباح بر چهار باب کلی و ۶۵ فصل با عناوین مختلف ساختار بندی شده است.

ترجمه مصباح الانس

این ترجمه ترجمه‌ای روان و سلیس بر اساس ادبیات روز است و در معادل‌یابی واژگان راه اعتدال را پیموده است؛ یعنی نه آنکه به تفریط

به طور جدی، آخرین کتاب سیر درسی عرفان نظری قرار گرفته است، یکی از امتیازات این شرح، بهره‌گیری وافراز کتب درسی فلسفه و عرفان است؛ چرا که این پژوهش مصباح‌الأنس را در راستای کتب درسی قرار داده و دانش پژوهان با آن بیاناتی که تا کنون انس داشته‌اند به واکاوی مطالب بالاتر می‌پردازند.

وضعیت کتاب

این کتاب در ۳۶۹۶ صفحه در پنج مجلد قطور با جلد گالینگور از سوی انتشارات آیت اشراق به چاپ رسیده است.

در آخر مجلد پنجم فهرست‌های فنی ارائه شده که عبارت است از:

۱. نمایه آیات.
۲. نمایه احادیث.
۳. نمایه اشعار.
۴. نمایه اماکن.
۵. نمایه کتب.
۶. نمایه اصطلاحات.

البته اشکالاتی نیز در آدرس‌دهی در پاورقی‌ها، مثنوی واحدی ندارد. گاه نام ناشر آمده و گاه نیامده، گاه نوبت چاپ ذکر شده و گاه نشده است و گاه آدرس‌دهی به نام مؤلف شروع شده است. این کتاب نیز مانند بیشتر کتاب‌های چاپ شده از اغلاط چاپی مصون نیست و متن نیازمند ویراستاری خاص است.

فناری (م ۸۳۴ه)، اولین شرحی است که بر این کتاب وزین رقم خورده و با این ترجمه و شرح، مصباح درخششی دوباره در حوزه فلسفه و عرفان پیدا نموده است.

۳. اهتمام خاص به آثار جناب قونوی (قدس سره)

از آنجا که مرحوم قونوی (قدس سره) باب حل معارف ذوقی است و به فرموده خود او در وصیت نامه: تنها کلمات ابن عربی و خود اوست که باعث حل مشکلات شده و مشکلات لاینحل را بعد از ایشان احدی حل نخواهد کرد، مگر آنکه ادراک محضر حضرت مهدی (علیه السلام) را کند، ابن فناری و نایچی اهتمام خاص به تراث جناب قونوی دارند؛ تا آنجا که در شرح فارسی ۱۱۱ مورد از اعجاز البیان و ۷۰ مورد از نفحات الهیه و ۳۶ مورد از نصوص و دیگر تراث قونوی استفاده شده است.

۴. تفسیر مصباح به مصباح

یکی دیگر از اموری که شارح در دستور کار قرار داده است، ارجاع جای جای کتاب به همدیگر است که صدر و ذیل مصباح خود گویای مطالب هستند و برای کشف این ارتباطات، برای هر مبحثی یک بار کل کتاب را بررسی کرده است.

۵. بهره‌گیری از کتب درسی

از آنجا که مصباح‌الأنس محور تدریس مرحوم اشکوری و محل توجه مرحوم قمشه‌ای و مورد تدریس مکرر مرحوم رفیعی قزوینی قرار گرفته است و با مطرح ساختن علامه حسن‌زاده آملی و تدریس مکرر ایشان

راهنمای نگارش

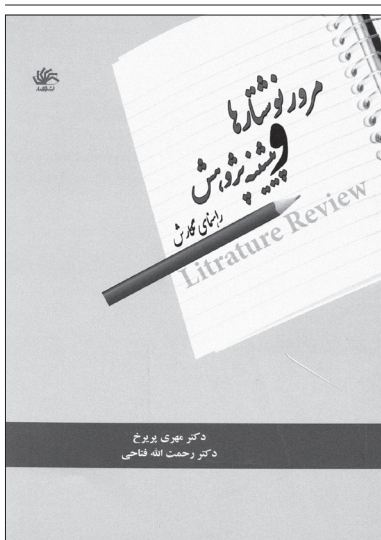
◀ پربخ، مه‌ری و فتاحی، رحمت‌الله؛ مرور نوشتارها و پیشینه پژوهش: راهنمای نگارش در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی (برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی، اعضای هیئت علمی و استادان راهنمای پایان‌نامه‌ها)؛ تهران: نشر کتابدار، ۱۳۹۰، ۱۱۰ صفحه.

نیره خداداد شهری

اشاره

در دین مبین اسلام به مشورت‌کردن در همه امور بسیار سفارش شده است تا آنجا که امیرالمؤمنان علی (علیه السلام) می‌فرماید: «هیچ پشتیبان و تکیه‌گاهی همچون مشورت نیست. مشورت سرچشمه هدایت است. مشورت اندیشه‌های صحیح را برایت به ارمغان می‌آورد و تو را هدایت می‌کند»^۱. تحقیق و پژوهش نیز از این امر مستثنی نیست و محقق نیز نیاز به مشورت دارد، در امر پژوهش با مطالعه آثار دیگران می‌توان از تفکرات و آرای آنان بهره گرفت. در عصر حاضر این کار با عنوان «مرور نوشتار و پیشینه پژوهش» نامیده می‌شود.

۱. جوادی آملی، عبدالله؛ مفاتیح الحیاه. قم: اسراء، ۱۳۹۲، ص ۴۸۵.

اسحاق نیوتن در قرن ۱۷ میلادی با بیان جمله: «اگر من بزرگ شدم، به این دلیل است که بر شانه غول‌های علم سوادم...»، به اهمیت مرور نوشتار و مطالعه تحقیقات پیشین در هر پژوهشی اشاره می‌کند.

انسان موجودی است که می‌تواند بیندیشد و سوال کند. از میان همه انسان‌هایی که در ذهن خود سؤال‌هایی دارند، تنها برخی افراد برای یافتن پاسخ تلاش می‌کنند. در این تلاش، برخی تنها به تجربه و

۴. تعیین روش تحقیق، ابزار گردآوری داده‌ها و آزمون‌های آماری.
۵. اجرای پژوهش و گردآوری داده‌ها.
۶. تجزیه و تحلیل داده‌ها و ارائه یافته‌ها.
۷. بحث و نتیجه‌گیری و تدوین گزارش پژوهش.

همان‌طور که مشاهده می‌شود، دومین گام پژوهش به مطالعه و مرور پیشینه اختصاص دارد، ولی ناگفته پیداست و همراه تحقیق و پژوهشی نیز می‌داند و تجربه کرده که حتی انتخاب موضوع و مسئله‌یابی نیز وابسته به مرور پیشینه‌هاست تا موضوع انتخابی، تکراری نباشد و مهم‌تر از آن، مگر بدون مرور تحقیقات پیشین و مطالعه کارهای انجام‌شده در حوزه مورد نظر، اصلاً می‌توان موضوعی انتخاب کرد و تحقیقی انجام داد؟ این کار، یعنی مرور و مطالعه تحقیقات موجود تا آخرین مرحله نیز ادامه می‌یابد. این امر از آن جهت اهمیت دارد که ممکن است منابع جدیدتری انتشار یابد و یا پژوهشگر با منابع دیگری که پیش‌تر اشاره نکرده بود، برخورد کند. به هر صورت این مرحله، یعنی شناسایی منابع مرتبط با تحقیق، مرحله بسیار مهمی تلقی است و به همین دلیل پژوهشگر باید راه‌ها و روش‌های انجام درست آن را بداند.

مرور نوشتار و پیشینه پژوهش را این‌گونه تعریف کرده‌اند: «بررسی تحلیلی آثار صاحب‌نظران و پژوهشگران در یک موضوع خاص». از این رو فعالیت فکری (تحلیلی و انتقادی) است که طی آن پژوهشگر، متون و آثار موجود در زمینه پژوهش را شناسایی می‌کند و براساس یک الگوی مشخص و با در نظر داشتن هدف خاص پژوهش خود، آنها را بررسی، تحلیل و نقد می‌کند تا در راستای پژوهش خود از آنها استفاده کند.

پیشینه پژوهش جایگاه ویژه‌ای در پیشبرد پژوهش دارد و سنگ زیربنای پژوهش است. به بیان دیگر کمتر پژوهشی را بدون بررسی و تحلیل سایر پژوهش‌های مرتبط می‌توان به درستی به انجام رساند. به جز برخی کتاب‌های روش تحقیق که به صورت کلی به این موضوع پرداخته‌اند، کتاب خاصی در این زمینه به زبان فارسی تهیه و منتشر نشده است.

مرور و بررسی نوشته‌های موجود مانند کتاب، مقاله، پایان‌نامه و سایر آثار پژوهشی، از مقدمات اساسی و نخستین مراحل انجام بسیاری از پژوهش‌ها، از جمله پایان‌نامه‌ها، طرح‌های پژوهشی و مقاله‌های تحقیقی است. بیشتر مشاهده می‌شود که پژوهشگران و به ویژه دانشجویانی که در مرحله انجام پایان‌نامه هستند، ابهام‌ها و پرسش‌های بسیاری در زمینه شیوه تهیه و تدوین پیشینه پژوهشی دارند و به درستی و کامل نمی‌توانند آن را انجام دهند. از سوی دیگر، در بیشتر کتاب‌های روش تحقیق، اشاره کوتاهی به مبانی و روش‌های تدوین پیشینه پژوهش شده و یا هیچ اشاره‌ای به آن نشده است.

دانش ذهنی خود متکی‌اند و در مقابل برخی برای رسیدن به پاسخ، به تجربه‌ها و دانش جامعه (دانش عینی) وابسته‌اند. تنها عده کمی وجود دارند که با توجه به تجربه‌ها و دانش موجود، ذهن فعال و تحلیلگر خود را نیز محور قرار می‌دهند و از دانش دیگران به شکل هدفمند و کنترل‌شده استفاده می‌کنند. پژوهش‌های واقعی، نتیجه فعالیت همین گروه سوم است.

پژوهش فرایندی منطقی و معقول است که در آن پژوهشگر با استفاده از روش علمی به جستجو و گردآوری داده‌ها و اطلاعات لازم می‌پردازد تا از طریق تجزیه و تحلیل آنها بتواند پاسخ مناسبی برای سؤال (سؤال‌های) خود به دست آورده، به استنباط بپردازد و نتیجه‌گیری معتبری درباره آن ارائه کند.

هر فعالیت پژوهشی فرایند چند مرحله‌ای دارد. آنچه که از سوی پژوهشگران باید به منزله یک عنصر مهم، مکمل و ضروری مورد توجه قرار گیرد، اتخاذ رفتار اطلاع‌یابی صحیح است؛ یعنی شناسایی و درک نیاز اطلاعاتی، شناسایی منابع عمده اطلاعات، چگونگی دستیابی به آنها و بهره‌گیری مؤثر از آنها.

در نظر داشتن آنچه که تاکنون جامعه بشری به منزله دانش تولید کرده است، از قدم‌های نخست هر پژوهش به شمار می‌آید. این امر چه به لحاظ منطقی و چه از نظر اقتصادی یک اصل زیربنایی است؛ زیرا هم از یافته‌ها و دیدگاه‌های (دانش) موجود استفاده می‌کند و هم از تکرار ناشیانه و غیراقتصادی پژوهش‌ها جلوگیری می‌شود.

معرفی نویسندگان

دکتر مه‌ری پریخ و همسر ایشان دکتر رحمت‌الله فتاحی هر دو دارای مدرک دکتری رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی از استرالیا هستند و سال‌هاست که از اعضای هیئت علمی گروه کتابداری دانشگاه فردوسی مشهد هستند. در مقدمه کتاب نیز در مورد این اثر چنین گفته‌اند: «... کتاب حاضر حاصل چند سال تجربه تدریس درس «مطالعه مستقل» و نیز هدایت پایان‌نامه در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه فردوسی مشهد می‌باشد. این کتاب با هدف کلی کمک به پژوهشگران و دانشجویان، در کسب مهارت و دانش لازم برای تدوین پیشینه پژوهش نگاشته شده است... شیوه و رویکرد ارائه مطالب در این اثر به گونه‌ای است که دانش و مهارت مورد نظر را گام به گام و همراه با مثال‌های عینی و تمرین در خواننده به وجود می‌آورد...».

معرفی اثر

هفت گام فرایند پژوهش عبارتند از:

۱. یافتن زمینه و موضوع مناسب برای تحقیق (مسئله‌یابی).
۲. مطالعه و مرور پیشینه نظری و پژوهشی.
۳. تدوین پرسش‌ها و یا فرضیه‌های پژوهش.

بر بررسی جزئیاتی مثل موضوع، روش پژوهش، جامعه تحقیق، حجم نمونه و ... ارتباط آن با سایر آثار و پژوهش در دست انجام، تجزیه و تحلیل می‌شود). پیشینه پژوهش با **رویکرد انتقادی** (مکمل رویکرد تحلیلی است که افزون بر تحلیل نوشتار نقاط قوت و ضعف آثار از نظر روش تحقیق، جامعه مورد مطالعه، ابزار گردآوری اطلاعات و روایی و پایایی آن، روش‌های آماری مورد استفاده، استنباط‌ها و استدلال‌های ارائه شده و ... باید مشخص کرد) و سایر انواع.

چارچوب و مراحل تدوین مرور نوشتار و پیشینه پژوهش در فصل سوم مطرح شده است. برای تدوین پیشینه هشت مرحله بر شمرده‌اند.

مرحله اول، مشخص ساختن گستره مطالعه: با توجه به نوع پژوهش (مقاله، پایان‌نامه، طرح پژوهشی و ...) حجم و عمق مرور نوشتارها متفاوت است و همچنین اتخاذ رویکرد توصیفی، تحلیلی یا انتقادی بر گستره منابع مورد مطالعه تأثیر می‌گذارد.

مرحله دوم، شناسایی منابع مورد بررسی: مرحله بسیار مهمی است. به همین دلیل پژوهشگر باید راه‌ها و روش‌های انجام درست آن را بداند. پرسش مشخص در این زمینه آن است که آیا لازم است در زمینه موضوع مورد پژوهش هر منبعی را که مرتبط تشخیص می‌دهیم، مطالعه و مرور کنیم؟ بدیهی است که این شیوه نه امکان‌پذیر است (به دلیل در اختیار نداشتن وقت کافی) و نه منطقی (زیرا برخی منابع نسبت به سایر منابع از اهمیت کمتری برخوردارند). برای این مرحله پژوهشگر نیاز به دو مهارت مجزا دارد. آشنایی با انواع منابع و همچنین آشنایی با شیوه صحیح شناسایی منابع.

انواع منابع پژوهشی: این منابع در واقع منابع اصلی برای نگارش پیشینه پژوهش به شمار می‌آیند؛ زیرا پژوهشگر باید بنیاد کار خود را بر آنها قرار دهد و سؤال‌ها و فرضیه‌های تحقیق خود را با توجه به یافته‌ها و نتایج آثار پژوهشی پیشین تدوین کند. به عبارت دیگر زمینه‌سازی نظری و پیشبرد دانش باید مبتنی بر آثار دیگران باشد.

شناسایی و بازیابی این نوع منابع به مهارت خاصی نیاز دارد که بخشی از سواد اطلاعاتی^۲ به شمار می‌آید. انواع منابع عبارتند از: پایان‌نامه، گزارش طرح‌های پژوهشی، مطالعه‌های مبتنی بر پژوهش،^۳ مقاله‌های مروری،^۴ مقاله‌های همایش‌ها، مقاله‌های توصیفی و تحلیلی، کتاب‌ها، کتاب‌های مروری، منابع مرجع، روزنامه‌ها، انتشارات دولتی و سازمانی و ...

شیوه صحیح شناسایی منابع شامل مراجعه به منابع مقدماتی که در آن دایرةالمعارف، فرهنگ‌ها و ... به منظور آشنایی با مفاهیم اصلی تا

کتاب حاضر با توجه به چنین نیازی تألیف شده است و با رهنمودهای ارائه شده به پرسش‌های پژوهشگران در این زمینه پاسخ می‌دهد.

مرور نوشتارها «خلاصه» پژوهش‌های پیشین نیست، بلکه مطالعه‌ای است که ضمن خلاصه‌کردن پژوهش‌های پیشین، آنها را ارزیابی و ارتباط آنها را با یکدیگر و با پژوهش در دست انجام مشخص می‌کند.

فصل اول با عنوان «آموزش عالی و جایگاه آن در پرورش توانایی و تولید دانش»، به صورت کلی در مورد ماهیت پژوهش، فعالیت پژوهشی، فرآیند پژوهش و مبانی و الزامات پژوهش و تولید دانش بحث می‌کند.

در فصل دوم مفهوم، اهمیت و هدف مرور نوشتار بیان می‌شود. هدف کلی از تدوین «مرور نوشتارها و پیشینه پژوهش» آن است که مشخص کند چه آثاری توسط چه کسانی و با چه هدف‌هایی در زمینه مورد توجه پژوهشگر نوشته شده‌اند؟ چه روش‌هایی برای انجام آن پژوهش‌ها به کار برده شده؟ و چه زمینه‌هایی برای انجام پژوهش‌های بیشتر وجود دارد.

هدف و مزیت پیشینه پژوهش:

۱. مشخص کردن محدوده تحقیق.
۲. برقراری ارتباط بین سؤال‌های تحقیق و تحقیقات قبلی.
۳. محدود کردن سؤال‌ها و مشخص ساختن مفاهیم عمده تحقیق.
۴. روشن ساختن نکته‌ها و یافته‌های متضاد تحقیقات قبلی در یک حوزه تخصصی.
۵. شناسایی روش‌های کارآمد یا نامناسب تحقیق.
۶. جلوگیری از دوباره‌کاری و تکرار تحقیقات قبلی.
۷. توانا ساختن پژوهشگر در تفسیر نتایج تحقیق خود.

چنانچه پیشینه پژوهش از جامعیت، عمق، انسجام، دقت و تحلیل‌های قوی برخوردار باشد، خواننده یا داور قضاوت مثبتی نسبت به کل اثر خواهد داشت؛ یعنی اطمینان خواهد یافت که پژوهشگران تلاش زیادی در بررسی و استفاده درست از آثار و نوشته‌های موجود به عمل آورده‌اند.

اندیشمندان و پژوهشگران با آوردن شواهدی از دیگر افراد به برقراری ارتباط با آثار آنها می‌پردازند و بدین ترتیب حلقه ارتباطات علمی کامل‌تر و مستندتر می‌شود. با دنبال کردن این حلقه می‌توان به ریشه اندیشه‌ها و سیر تحول تاریخی آنها پی برد.

در پایان این فصل انواع پیشینه پژوهش را اینگونه معرفی می‌کند: پیشینه پژوهش با **رویکرد توصیفی** (شناسایی و توصیف آنچه که در رابطه با موضوع مورد نظر نگاشته یا تحقیق شده). پیشینه پژوهش با **رویکرد تحلیلی** (مرور تحلیلی با دیدگاه عملی‌تر و روشمندتر به بررسی متون و پژوهش‌های مورد نظر می‌پردازد. در این رویکرد افزون

2. Information literacy.

3. Research papers/ articles .

4. Review articles.

بدنه اصلی کتاب شامل:

الف) نظم یا سازمان محتوا: پس از مقدمه، لازم است آثار مرور شده را به مقوله‌ها یا دسته‌های مناسبی که با پژوهش در دست انجام مناسبت دارد، تفکیک کرد. نکته مهم آنکه مباحث باید از یک رویکرد کلی به سوی بحث‌های تخصصی حرکت کند.

ب) چگونگی ارائه محتوا: در پایان نیز لازم است یک استنتاج کلی از مرور نوشتارها و پیشینه پژوهش ارائه داد. بدین مفهوم که وضعیت کلی پژوهش‌های مورد بحث و یافته‌های مهم آنها را در یک یا دو بند بیان کرد.

فصل پنجم و نهایی درباره زبان و سبک نگارش پیشینه پژوهش است که چند نکته کاربردی در این باره بیان شده است.

کتاب حاضر در پنج فصل و ۵۶ صفحه به همراه مثال‌های کاربردی و مناسب، با زبانی شیوا و روان، به صورت مختصر نگاشته شده که حاصل تجربیات ارزشمند نویسندگان کتاب است. صفحات ۵۷ تا ۱۰۹ نیز شامل پنج پیوست است که نمونه‌هایی از پیشینه‌های پژوهش به زبان‌های فارسی و انگلیسی، کتابشناسی پایان مقاله، کتابشناسی پایان پیشینه، انواع استنادها، تحلیل متن و ... است.

یک بار خواندن کتاب را توصیه نمی‌کنم، بلکه اثر حاضر می‌تواند به صورت یک دستنامه مفید و موجز همیشه همراه پژوهشگران باشد تا با استفاده از آن تحقیقات کامل و جامعی ارائه دهند.

یک تصویر کلی و نسبتاً جامع از حوزه مورد نظر به دست می‌آید. مراجعه به پایگاه‌های اطلاعاتی، مراجعه به فهرست کتابخانه‌ها، مراجعه به موتورهای کاوش اینترنت، دروازه‌های اطلاعاتی در اینترنت^۵، مراجعه به سایت انجمن‌های علمی و مراکز پژوهشی است.

مرحله سوم، مطالعه و تحلیل منابع. مرحله چهارم، یادداشت برداری از مطالب مطالعه شده. مرحله پنجم، مشخص ساختن ساختار نوشتارها و پیشینه پژوهش. مرحله ششم، نگارش مرور پیشینه با استفاده از سبک نگارش مناسب. مرحله هفتم، بازنگری در متن تدوین شده. مرحله هشتم، تدوین منابع و مآخذ.

نویسندگان پنج اشتباه معمول در تدوین پیشینه پژوهش را تلاش برای مطالعه همه چیز، مطالعه بدون نوشتن، عدم یادداشت بلادرتگ اندیشه‌های خود، ننوشتن اطلاعات کتابشناختی منابع مورد استفاده و عدم تهیه رئوس مطالب گزارش پژوهش در اولین گام‌ها عنوان کرده‌اند.

در فصل چهارم ساختار و محتوای پیشینه پژوهش به سه قسمت تقسیم شده است. مقدمه، بدنه اصلی و استنتاج پایانی.

ابتدا در مقدمه هدف، چارچوب، دامنه کار و رویکرد به صورت مختصر بیان می‌شود. بیان مقدمه نه تنها ذهن خواننده را نسبت به وضع کلی پژوهش در آن زمینه روشن می‌کند، بلکه ضرورت انجام پژوهش‌های جدید را نیز نشان می‌دهد.

5. Internet gateways.

راهنمای نگارش پایان‌نامه

تهوری، زهرا؛ راهنمای نگارش پایان‌نامه: ساختار، آیین نگارش، شیوه استناد، صفحه آرایی با Word؛ تهران: نشر کتابدار و انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران، ۱۳۹۱. ۱۳۸ صفحه.

نیره خداداد شهری

اشاره

پایان‌نامه^۱ مقاله یا رساله‌ای است که از سوی داوطلب درجه دانشگاهی به عنوان یکی از شرایط احراز درجه مزبور ارائه می‌شود که با عنوانی چون تز، رساله دانشگاهی و ... نیز شناخته می‌شود.

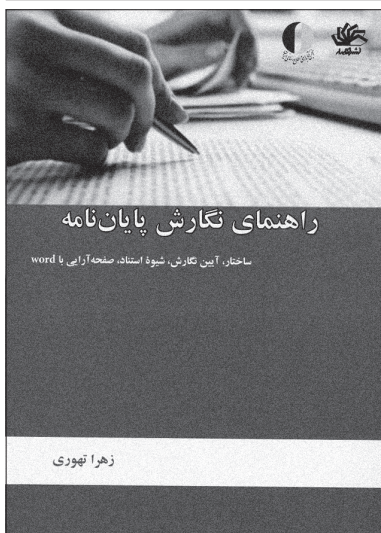
پایان‌نامه‌ها منابعی غنی با نتایج پژوهشی ارزشمند هستند. پایان‌نامه حاصل کاری پژوهشی و تخصصی و یکی از شرایط دریافت درجه دانشگاهی کارشناسی ارشد یا دکتری است. از آنجا که مرور نوشتار^۲

1. Dissertation, academic

۲. مرور نوشتار/ ادبیات موضوع (literature review)، مرور آثاری است که از ابتدای شکل‌گیری آن

بسیار کامل و منابع و مآخذ غنی دارد، منبع مناسبی برای مراجعه و مطالعه است. پایان‌نامه‌ها معمولاً منتشر نمی‌شوند. در برخی از کشورهای خارجی، فهرست پایان‌نامه‌های تهیه‌شده در دانشگاه‌ها منتشر می‌شود.

حوزه موضوعی تا زمان نگارش پایان‌نامه در جهان انجام شده است.

معرفی نویسنده

زهرا تهوری متولد ۱۳۵۲، دارای مدرک کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی از دانشگاه فردوسی مشهد است. وی تاکنون تعدادی کتاب و مقاله به رشته تحریر درآورده که تعدادی از آنها عبارتند از:

۱. راهنمای استفاده از واژه‌پرداز Word ۲۰۰۷: به همراه آموزش تایپ ده‌انگشتی، تهران: نشر کتابدار، ۱۳۸۹.

۲. ضرورت تبدیل پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی به مقاله علمی (فصلنامه اطلاع‌شناسی)

۳. جایگاه کتابداری و اطلاع‌رسانی در طبقه‌بندی مشاغل کشور (ماهنامه اطلاع‌یابی و اطلاع‌رسانی)

۴. معرفی پایان‌نامه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی (سه شماره از فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات)

۵. دورکاری در سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران (فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات)

نمای کلی مطالب کتاب

نویسنده در پیشگفتار اثر توضیح مختصری درباره ضرورت نگارش اثر ارائه می‌دهد و اهمیت و ارزش اثر خود را این‌گونه بیان می‌کند: «از سال ۱۳۲۴ که کتاب پژوهش از دکتر امیرحسین آریان‌پور برای راهنمایی دانشجویان تألیف و منتشر شد، آثار بسیاری در قالب کتاب و در موضوع‌های روش تحقیق و شیوه‌های نگارش توسط صاحب‌نظران منتشر شده است. این کتاب‌ها به طور معمول بر اصول حاکم بر روش تحقیق تأکید داشته‌اند و فقط بخش یا فصلی از کتاب، به طور مختصر به ساختار نگارش گزارش پژوهش اختصاص یافته است. در حالی که نگارش گزارش پژوهش، امر بسیار مهمی است که به دلیل اینکه دانشجوی در هنگام نوشتن پایان‌نامه بیشتر درگیر محتوای آن است از آن غافل می‌شود و ممکن است همین نکات به ظاهر کوچک و بی‌اهمیت باعث شود تمام زحمات وی به هدر رود.

دانشجویان هنگام کار بر روی پایان‌نامه (گزارش پژوهش)، درگیر محتوای اثر هستند و مجال مطالعه متون مختلف در زمینه ساختار ظاهری و آماده‌سازی آثارشان را ندارند. عدم رعایت اصول و قواعد درست‌نویسی در گزارش پژوهش، در بسیاری از موارد بر داوری پایان‌نامه تأثیر می‌گذارد و داور را درگیر ویرایش ادبی متن و قضاوت درباره نگارش اثر می‌کند تا محتوای آن. استادان راهنما و مشاور نیز به گونه‌ای از محتوای اثر دور و متمرکز بر ویرایش آن می‌شوند. بنابراین آشنایی با اصول و قواعد موجود در زمینه ساختار گزارش پژوهش، نوشتن پایان‌نامه را برای دانشجو آسان‌تر و کیفیت محتوای آن را بهتر می‌کند. ساختار گزارش پژوهش باید با رعایت اصولی در قلمرو

صاحب‌نظران برای پایان‌نامه‌ها در مقایسه با سایر منابع اطلاعاتی مزایا و معایبی برشمرده‌اند که از مزایای آن می‌توان موارد ذیل را نام برد:

۱. چون این فعالیت پژوهشی دانشجو تحت نظارت استاد راهنماست، احتمال لغزش در آن کاهش می‌یابد و سبب می‌شود که پایان‌نامه از اعتبار و وجهه علمی خاصی برخوردار شود.

۲. تعداد زیادی از تحقیقات علمی که در مجله‌ها منتشر می‌شوند، برگرفته از پایان‌نامه‌های دانشجویی است.

۳. در پایان‌نامه‌ها اصل بر این است که سخنی نو عرضه شود. کارهای تکراری مجاز نیست، مگر اینکه مسئله‌ای قدیمی از دیدگاه‌های متفاوت مورد بررسی قرار گیرد.

و اما معایبی که ممکن است این منابع اطلاعاتی داشته باشند عبارتند از:

۱. در حقیقت نخستین تلاش جدی و منضبط پژوهشی دانشجو در طول دوره خاصی از تحصیل است و ممکن است بدون اشکال نباشد.

۲. به دلیل سیاست‌های مختلف مراکز نگهداری پایان‌نامه‌ها، دسترسی به متن کامل پایان‌نامه در برخی موارد، دشوار و گاه غیرممکن می‌شود. در مواردی که این دسترسی آزاد است، باز هم در بیشتر موارد نیازمند به طی مراحل اداری خاص و سفرهای طولانی است.

ساختار ظاهری پایان‌نامه تحصیلی در بیشتر کشورها بر اساس قواعد و شیوه‌های خاصی است که با عنوان «شیوه‌نامه»، توسط دانشگاه به دانشجویان ارائه می‌شود. دانشجویان نیز موظف‌اند بر اساس همین شیوه‌نامه، پایان‌نامه خود را آماده کنند. برخی از دانشگاه‌های ایران نیز شیوه‌نامه‌ها و راهنمایی‌ها را با عنوان‌هایی چون «دستورالعمل تهیه و تدوین پایان‌نامه»، «آیین‌نامه نگارش پایان‌نامه»، «آیین نگارش و تدوین پایان‌نامه» و «دستورالعمل ساختار نگارش پایان‌نامه» تهیه و به دانشجویان ارائه کرده‌اند. این راهنماها، برای حفظ یکدستی ظاهری پایان‌نامه‌هاست و بیشتر در بردارنده الگوهای کلی و مشخصات ظاهری یک پایان‌نامه به همراه چند نمونه استناد است.

کتاب‌های زیادی در مورد ویرایش ادبی، آشنایی با علائم سجاوندی، شیوه‌های استناد، راهنمای استفاده از نرم‌افزار واژه‌پرداز Word منتشر شده، ولی تاکنون کتابی که حاوی تمامی این اطلاعات باشد و با تمرکز بر پایان‌نامه این مطالب را ارائه دهد، وجود نداشت که کمبود چنین اثری احساس می‌شود. اثر حاضر همان گونه که از نام آن مشخص است، سعی دارد ساختار ظاهری پایان‌نامه، آیین نگارش مورد نیاز آن، شیوه‌های استناد دهی و صفحه‌آرایی با Word را به صورت اجمالی و در عین حال جامع ارائه دهد.

بخش بندی، آیین نگارش، شیوه‌های استناد و صفحه‌آرایی باشد. کتاب شامل چهار فصل است. هر کدام از این فصل‌ها به مبحث خاص و ویژه‌ای پرداخته‌اند و نویسنده این چهار فصل را به گونه‌ای از سایر متون حاضر انتخاب کرده و کنار هم چیده تا دانشجویان مقطع تحصیلات تکمیلی را از مراجعه به کتاب‌های گوناگون بی‌نیاز کند.

«اجزای پایان‌نامه» عنوان فصل اول کتاب است. شاید بتوان گفت این فصل تنها فصل کتاب است که مطالبی دارد که در هیچ کتابی وجود ندارد و نویسنده این مطالب را از جزواتی مثل دستورالعمل نگارش پایان‌نامه دانشگاه‌ها، استخراج کرده و حالات کلی و ایده‌آل را همراه با مثال و نمونه ارائه کرده است.

در این فصل ابتدا کل پایان‌نامه را در سه بخش مجزا طبقه‌بندی می‌کند. دسته‌بندی متن به بخش‌های مختلف از مهم‌ترین عوامل ارزیابی یک اثر است و سبب می‌شود تا خواندن آن خسته‌کننده نباشد. بخش مقدماتی (شامل صفحه بسمله، صفحه عنوان، صفحه صورت جلسه دفاعیه، صفحه سپاس، صفحه تقدیم، صفحه چکیده، فهرست‌ها). بخش میانی (اصلی) پایان‌نامه و بخش پایانی (شامل فهرست منابع، پیوست‌ها)، چکیده انگلیسی، صفحه عنوان انگلیسی و پشت جلد).

سپس در ادامه فصل نکات و استانداردهای مهمی در زمینه صفحه‌بندی متن ارائه می‌شود. این نکات عبارتند از: عنوان بندی (تیتربندی)، شماره صفحه، سرصفحه، پانویس، قلم متن، حاشیه‌ها، تورفتگی سطرها، فاصله سطرها و درج تصاویر و جدول و.

فصل دوم با عنوان «آیین نگارش» به دو مبحث نشانه‌گذاری (سجاوندی) و رسم‌الخط می‌پردازد. مباحث این فصل به طور کامل در کتاب‌های متعددی و از زوایا و دیدگاه‌های متنوعی بررسی شده‌اند، ولی در این اثر، نویسنده به صورت جامع و فشرده تقریباً تمامی نکاتی که برای نگارش یک متن علمی و منسجم نیاز است، جمع‌آوری کرده است. نگاهی به فهرست منابع نیز مشخص می‌کند که منابع مورد استفاده نویسنده در این بخش، کتاب‌های پر استفاده و به نوعی مرجع است؛ مثل دستور خط فارسی (فرهنگستان زبان و ادب فارسی)، نگارش و ویرایش (احمد سمیعی گیلانی)، راهنمای نگارش و ویرایش (محمد جعفر یاحقی)، غلط‌نویسیم (ابوالحسن نجفی) و

مزایا و کاستی‌های اثر

کتاب عنوان کاملی دارد و نویسنده ادعای انجام کاری نو و بدیع را ندارد و مقصود خود را از نگارش چنین اثری در پیشگفتار به صورت صریح بیان کرده است. در کل اثر مجموعه‌ای کامل برای کسانی است که در حال نگارش پایان‌نامه هستند و برای تنظیمات ظاهر پایان‌نامه، یکسان سازی رسم‌الخط، کاربرد درست علائم و شیوه صحیح استناد، به جای رجوع به کتاب‌های متعدد می‌توانند از این کتاب بهره‌گیرند. نویسنده تمامی موارد مطرح‌شده را همراه با مثال و نمونه آورده که در فهم مطلب بسیار کمک می‌کند و با اینکه کتاب حجم کمی دارد، مطالب مفید و مناسبی انتخاب شده است.

نتیجه یکی از اهداف اساسی راه‌اندازی دوره‌های تحصیلات تکمیلی، تولید دانش داخلی در قالب پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی است، اما هرگاه محتوای پایان‌نامه‌ها در خود پایان‌نامه‌ها بماند و به صورت مقاله یا کتاب چاپ و در دسترس عموم قرار نگیرد در عمل ۱. دسترسی عموم به دانش موجود در آنها نامسیر است. ۲. این امکان وجود دارد

در بخش سجاوندی مباحثی چون: کاربرد نقطه، ویرگول، نقطه‌ویرگول، دو نقطه، علامت سؤال، علامت تعجب، خط تیره کوتاه، خط تیره بلند، کمانک، گیومه، قلاب، سه نقطه، ممیز و ... به همراه مثال و توضیح آورده شده و در بخش رسم‌الخط در مورد فاصله، نیم‌فاصله، جدا نویسی و پیوسته نویسی، کاربرد فعل (در مورد افعال و رایج‌ترین

فصل دوم با عنوان «آیین نگارش» به دو مبحث نشانه‌گذاری (سجاوندی) و رسم‌الخط می‌پردازد. مباحث این فصل به طور کامل در کتاب‌های متعددی و از زوایا و دیدگاه‌های متنوعی بررسی شده‌اند، ولی در این اثر، نویسنده به صورت جامع و فشرده تقریباً تمامی نکاتی که برای نگارش یک متن علمی و منسجم نیاز است، جمع‌آوری کرده است. نگاهی به فهرست منابع نیز مشخص می‌کند که منابع مورد استفاده نویسنده در این بخش، کتاب‌های پر استفاده و به نوعی مرجع است؛ مثل دستور خط فارسی (فرهنگستان زبان و ادب فارسی)، نگارش و ویرایش (احمد سمیعی گیلانی)، راهنمای نگارش و ویرایش (محمد جعفر یاحقی)، غلط‌نویسیم (ابوالحسن نجفی) و

در بخش سجاوندی مباحثی چون: کاربرد نقطه، ویرگول، نقطه‌ویرگول، دو نقطه، علامت سؤال، علامت تعجب، خط تیره کوتاه، خط تیره بلند، کمانک، گیومه، قلاب، سه نقطه، ممیز و ... به همراه مثال و توضیح آورده شده و در بخش رسم‌الخط در مورد فاصله، نیم‌فاصله، جدا نویسی و پیوسته نویسی، کاربرد فعل (در مورد افعال و رایج‌ترین

فصل دوم با عنوان «آیین نگارش» به دو مبحث نشانه‌گذاری (سجاوندی) و رسم‌الخط می‌پردازد. مباحث این فصل به طور کامل در کتاب‌های متعددی و از زوایا و دیدگاه‌های متنوعی بررسی شده‌اند، ولی در این اثر، نویسنده به صورت جامع و فشرده تقریباً تمامی نکاتی که برای نگارش یک متن علمی و منسجم نیاز است، جمع‌آوری کرده است. نگاهی به فهرست منابع نیز مشخص می‌کند که منابع مورد استفاده نویسنده در این بخش، کتاب‌های پر استفاده و به نوعی مرجع است؛ مثل دستور خط فارسی (فرهنگستان زبان و ادب فارسی)، نگارش و ویرایش (احمد سمیعی گیلانی)، راهنمای نگارش و ویرایش (محمد جعفر یاحقی)، غلط‌نویسیم (ابوالحسن نجفی) و

در بخش سجاوندی مباحثی چون: کاربرد نقطه، ویرگول، نقطه‌ویرگول، دو نقطه، علامت سؤال، علامت تعجب، خط تیره کوتاه، خط تیره بلند، کمانک، گیومه، قلاب، سه نقطه، ممیز و ... به همراه مثال و توضیح آورده شده و در بخش رسم‌الخط در مورد فاصله، نیم‌فاصله، جدا نویسی و پیوسته نویسی، کاربرد فعل (در مورد افعال و رایج‌ترین

3. American Psychology Association

(شیوه انجمن روانشناسی آمریکا)

باشد. توانایی تبدیل پایان نامه به مقاله و یا در سطحی عام‌تر تقویت توان علمی نویسی دانشجویان، موردی است که در نظام آموزشی ایران مورد غفلت قرار گرفته است. در حالی که مهارت در علمی نویسی یکی از مهم‌ترین مهارت‌هایی است که باید دانشجویان به آن دست یابند.

در نگارش پایان نامه مباحث مختلفی مطرح است، انتخاب موضوع، جمع‌آوری پیشینه، تحلیل محتوا و داده و... ولی اگر دانشجویان رسم الخط فارسی را نشناسد، استنادات دقیق و درستی نداشته باشد، کار با واژه‌پرداز را نداند و در نهایت پایان نامه فاقد ساختار باشد، حتی موضوع بدیع و جدید هم بی‌فایده است؛ چون دانشجویان شیوه‌نامه را از پایان نامه‌ها همین باشد. دانشجویان پایان نامه را با زحمت فراوان و با صرف هزینه و زمان زیاد می‌نویسند، ولی به دلیل عدم توانایی نگارش و ارائه خوب، پایان نامه در کتابخانه دانشگاه محبوس می‌شود.

تهوری در این اثر کوشیده تا مباحث مهمی چون آیین نگارش، شیوه استناد، استفاده از واژه‌پرداز و... را به صورت اجمالی بیان کند تا یاری‌گر دانشجویان تحصیلات تکمیلی برای ارائه شایسته و درخور توجه رساله دانشگاهی‌شان باشد.

که پایان نامه‌های مشابه بارها و بارها در واحدهای آموزشی دیگر نوشته شود. ۳. و این امکان وجود دارد که یک پایان نامه توسط دانشجویی دیگر در مرکز آموزش دیگری، کاری نوارائه شود.

مهم‌ترین نکته محبوس ماندن محتوای پایان نامه‌ها در قالب اولیه و در مکان ارائه خود، دسترسی به هدف اصلی ترویج دوره‌های تحصیلات تکمیلی؛ یعنی تولید دانش داخلی در دسترس همه را غیرممکن می‌سازد و همین امر می‌تواند دلیلی بر عدم استفاده از پایان نامه‌ها در تحقیقات دیگر باشد.

دکتر دینی در مقاله‌ای با عنوان «پایان نامه، گنج ناشناخته رها شده» در سال ۱۳۷۸ به خوبی عدم استفاده از پایان نامه‌ها را شرح می‌دهد و با آمار و ارقام دقیق و علمی اذعان می‌دارد که دسترسی به پایان نامه و استفاده از در آن بسیار محدود است و این منابع به صورت کتاب و مقاله منتشر نمی‌شوند، اطلاعات آنها در دست نیست و حتی استنادی هم در منابع علمی به این پایان نامه‌ها نمی‌شود.

وی عامل اصلی تهیه مقاله مستخرج از پایان نامه را دانشجویان می‌داند که باید از توانایی تبدیل پایان نامه به مقاله برخوردار باشد و همچنین انگیزه مادی و معنوی لازم برای تبدیل پایان نامه به مقاله را داشته

چگونه یک تحقیق مروری انجام دهیم؟

معرفی اجمالی

آویارد، هلن؛ چگونه یک تحقیق مروری انجام دهیم؟ راهنمای کاربردی انجام پژوهش، پایان نامه و نگارش مقالات مروری در علوم اجتماعی و پزشکی. ترجمه پوریا صرامی فروشانی و فردین علی‌پور گراوند؛ تهران: جامعه‌شناسان، ۱۳۹۰. ۲۵۰ صفحه.

نیره خداداد شهری

مقدمه

بارها این حدیث از پیامبر اکرم (ص) را شنیده‌ایم که: «هرگاه مومنی از جهان درگذرد و فقط یک برگ کاغذ از خود به میراث بگذارد که دانشی بر آن نوشته شده باشد، همان یک برگ، پرده‌ای میان او و آتش دوزخ خواهد افکند». ۱. سؤالی که با خواندن این حدیث گرامی به ذهن می‌رسد، این است که این چه دانش و نوشته‌ای است که این چنین با ارزش و با اهمیت است که می‌تواند شفاعت‌کننده باشد و نجات‌بخش. با مروری بر احادیث دیگر و کنار هم قرار دادن مطالبی که امر به تفکر و تعقل می‌کنند تا جایی که عبادت بدون تفکر را بی‌فایده معرفی

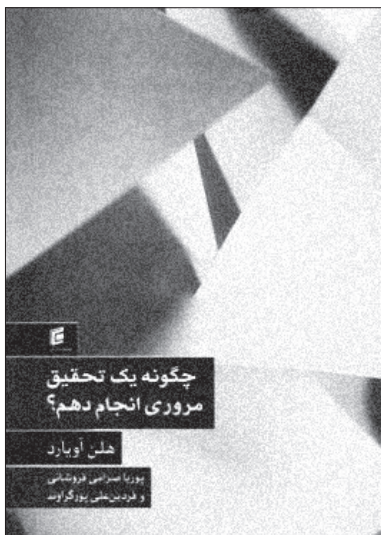
می‌کنند، ۲. توصیه اکید بر فراگیری دانش و حکمت ۳ به هر وجهی دارند، نتیجه می‌گیریم که وقتی پایه‌های زندگی بر اساس آموزه‌های دینی باشد، دانشی که عالم از خود به جای می‌گذارد حتماً مصداق حدیث پیامبر می‌شود و دانشمند نیز همان ارزش و اعتباری را پیدا می‌کند که حتی نگاه به چهره او عبادت محسوب می‌شود. ۴

۲. عبادتی که در آن تفکر نباشد، سودی ندارد. (الکافی، ج ۱، ص ۳۶)

۳. حکمت و دانش را فراگیر هر چند از مشرکان باشد. (مشکاة الاثوار، ص ۱۳۴) و یا هر چند از زبان دیوانگان باشد. (مصباح الشریعه، ص ۱۶۰).

۴. الفقیه، ج ۲، ص ۲۰۵.

۱. میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۴۱.

معنا می‌بخشند و تحلیلی از متون موجود ارائه می‌دهند؛ به گونه‌ای که خواننده از مطالعه تک‌تک تحقیقاتی که در خصوص این موضوع وجود دارد بی‌نیاز می‌شود.

معرفی نویسنده و مترجمان

دکتر آویارده سخنران ارشد در دانشگاه بروکس آکسفورد^۷ و همچنین مدرس در سطح کارشناسی و کارشناسی ارشد در موضوع پرستاری بزرگسالان است. آویارده عضو اصلی کالج سلطنتی پرستاری است. وی پژوهش‌های بسیاری انجام داده از جمله: پژوهش در اخلاق بهداشت و درمان، راهنمای برای اقدامات مبتنی بر شواهد، راهنمای برای تفکر انتقادی و ...

دکتر پوریا صرامی فروشانی در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان به تحصیل دکترای پزشکی پرداخت و سپس در دانشگاه ناتینگهام در انگلستان در رشته دکترای جامعه‌شناسی فارغ‌التحصیل شد. وی تاکنون چندین کتاب به زبان فارسی ترجمه کرده است. فردین علی‌پور گراوند نیز دانشجوی دکتری تخصصی مددکاری اجتماعی و مدرس دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی تهران است.

معرفی اثر

این جمله آغازگر کتاب است: «نبودن مدرک، نشان‌دهنده نبودن نیست». ^۸ بدین معنا که اگر در یک زمینه مقاله‌ای پیدا نشد، نباید عجولانه ادعا و تصور کرد که برای آن موضوع دلیلی وجود ندارد و محققان نباید به منظور اثبات فرضیه مورد نظرشان، عجولانه سایر فرضیه‌ها را رد کنند.

مترجمان در مقدمه‌ای مختصر ضرورت ترجمه اثر حاضر را چنین بیان کرده‌اند: «با وجود اینکه کتاب‌های زیادی در حوزه روش تحقیق در ایران تألیف و یا ترجمه شده است، اما موضوع مورد نظر این کتاب، یعنی چگونگی انجام یک تحقیق مروری و نگارش مقاله و پایان‌نامه براساس آن، در ایران کمتر مورد توجه قرار گرفته است. در شرایطی که در کشور ما در بسیاری از حیطه‌های مرتبط با علوم پزشکی و اجتماعی تحقیقات زیادی صورت می‌گیرد، متأسفانه شاهد این هستیم که انجام تحقیقات مروری به آن شکلی که لازم است مورد توجه قرار نمی‌گیرد. این امر می‌تواند پیامدهای ناخوشایندی به دنبال داشته باشد، از قبیل انجام شدن تکراری تحقیقات و انجام نشدن پژوهش در زمینه‌هایی که مورد نیاز است. علاوه بر آن، بدون تحقیقات مروری، پزشکان، مدیران و سایر افراد مرتبط با علوم پزشکی و اجتماعی، ممکن است تنها با تکیه بر یک مقاله خاص به نتیجه‌گیری بپردازند، که اقدامی نادرست است...».

ارزش تحقیق، پژوهش و دانش‌اندوزی بر کسی پوشیده نیست و بسیار مهم است که در این راه به کسب و ترویج علم سودمند بپردازیم. ناگفته پیداست که دین اسلام همواره به بیان کلیات بسنده کرده و به جزئیات نپرداخته است. در هزاره سوم میلادی و برای نظامند و هدفمند شدن تحقیقات، فقط در حوزه مقالات که یکی از هزاران محمل اطلاعاتی محسوب می‌شود، بیش از ده نوع تقسیم‌بندی گوناگون آمده و بیش از چهل مقاله متفاوت نوشته شده است که مقالات مروری یکی از آنهاست. در ادامه مبحث قصد داریم کتابی که چگونگی تدوین مقاله مروری را آموزش می‌دهد معرفی کنیم.

دکتر حری مقاله‌ها را براساس نوع داده‌ها و چگونگی تدوین به چهار دسته اصلی تقسیم کرده است: مقاله‌های تحقیقی، تحلیلی، مروری و گردآوری.

مقاله‌های مروری با هدف ترسیم سیر پیشرفت پژوهش‌های جاری نوشته می‌شود و در آن به تحلیل کلان و ارزیابی انتقادی نوشته‌هایی که قبلاً منتشر شده‌اند، پرداخته می‌شود، در حالی که در مقاله‌های گردآوری نقطه‌نظرهای گوناگون در مورد موضوعی خاص منعکس می‌شود و اطلاعات تازه‌ای عرضه نمی‌شود.

منصوریان مقالات مروری و مقالات مروری نظام‌مند را دو گونه جداگانه معرفی می‌کند و تعاریف متفاوتی برای آنها قائل است. معمولاً دو گروه از پژوهشگران به نگارش مقاله‌های مروری اقدام می‌کنند: گروه اول پیشکسوتان و محققان صاحب نام یک حوزه پژوهشی هستند که اغلب به دعوت ناشران می‌نویسند. این مقاله‌ها خطوط اصلی تحقیق در حوزه مورد مطالعه را ترسیم می‌کند. گروه دوم پژوهشگران تازه وارد در یک حوزه موضوعی‌اند که در مرحله مقدماتی قرار دارند. آنها برای بررسی جنبه‌های گوناگون کار خود، ابتدا اقدام به نگارش مقاله‌های مروری می‌کنند. اگر مقاله‌های مروری با رویکرد تحلیلی و انتقادی نوشته شوند، ارزش بالایی دارند و بسیار مورد توجه پژوهشگران قرار می‌گیرند؛ به ویژه برای کسب آگاهی درباره پیشرفت‌های یک حوزه پژوهشی، شناخت زمینه‌های جدید و گسست‌های پژوهشی.

مقاله‌های مروری نظام‌مند، مروره‌های نظام‌یافته‌ای است که در فاصله‌های زمانی مشخص و در یک زمینه موضوعی انجام می‌شود. این نوع مقاله‌ها در علوم زیستی و پزشکی، بخش مهمی از رویکرد «مبتنی بر گواه»^۵ هم تلقی می‌شود.^۶

همان گونه که از تعاریف برمی‌آید، مقالات مروری در پیشبرد دانش نقش بسیار مهمی دارند؛ زیرا آنها به دنبال خلاصه‌کردن متونی هستند که برای یک موضوع در دسترس است. آنها به انبوهی از تحقیقات

7. Oxford Brookes University

8. Absence of evidence is not evidence of absence

5. Evidence-based approach

۶. منصوریان، یزدان؛ مباتی نگارش علمی. تهران: نشر کتابدار. ۱۳۱۱، ص ۳۴-۳۷.

